

Tutkimus kirjailijan puhetyylistä

PERTTI VIRTARANTA *F. E. Sillanpään puhetta*. Otava 1967. 104 sivua.

Mikä on Pertti Virtarannan uuden kirjan pääanti: kirjallinen, kulttuurihistoriallinen vai kielitieteellinen? Sisältönä on Sillanpään vapaasti puhumien muisteluksien litterointeja, jotka perustuvat kirjoittajan vuosina 1955 ja 1960 tekemiin haastatteluihin, ja havaintoja näiden tekstien kielestä. Keskustelujen aiheina ovat kirjailijan oma elämä ja kotiseutu. Juttuja havainnollistavat Helmi Virtarannan sillanpääläisistä maise-mista ottamat kuvat.

Taitavinkin puhuttu kerronta menettää luettavaksi litteroituna nautittavuuttaan. Niinpä vapaan puheen tarkka kirjallinen kopio palveleekin yleensä vain tieteellisiä tarkoituksia, eikä se ole kaunokirjallisuutta, olkoon puhujana vaikka sellainen sanataiteilija kuin kirjailijamestari F. E. Sillanpää. Teksteillä on paremminkin merkitystä ikääntyneen kirjailijan persoonallisuuden ja elämänvaiheiden valaisijana. Mutta huoletta voinee kuitenkin sanoa, että kirjan arvokkain anti on kielitieteellinen, niin-

kuin tekijäkin on tarkoittanut. Tai jos ajatellaan, että kielitiede ei ole ensisijaisesti kiinnostunut yksilön kielenkäytöstä, teos kuuluu kirjallisuustieteen ja kielitieteen välimaastoon.

Tiettävästi kukaan ei ole meillä ennen Virtarantaa oivaltanut tutkia kielen ammattimaisen kirjallisen käyttäjän, luovan kirjailijan normaalia vapaata puhetta, vaikka juuri se antaa mahdollisuuden analysoida sitä taiteellista luomisprosessia, tiivistävää ja valikoivaa sanankäyttöä, jonka tuloksia painetut teokset ovat. Vaikka Virtaranta ei järjestelmällisesti vertaakaan Sillanpään puhetta hänen teostensa kieleen — se olisi laajan erillisen tutkimuksen aihe —, kirja merkitsee tärkeää avautusta koko Sillanpään kielen tutkimiselle ja antaa metodisen vihjeen vastaavanlaisille tutkimuksille yleensäkin.

Tekijä on löytänyt Sillanpään puheesta ensinnäkin sellaisia piirteitä, jotka ovat tunnusomaisia puhekielelle yleensä: oikean ilmauksen tavoittelua ja kat-

kelmallisuutta, moderatiivi-ilmausten (esim. »vähän noin . . . », »vähän niin kuin . . . »), erilaisten pikkusanojen ja pronominien ahkeraa viljelyä sekä tii- viiden rakenteiden karttamista. Tämä kaikki aiheuttaa sen, että Sillanpään puhe on hänen teostensa — esim. samantyylisten muistelmien — kieleen ja yleensäkin kirjakieleen verrattuna löysempää ja analyyttisempää. Mutta toisekseen tekstissä on sellaistaakin, joka eittämättä paljastaa, että puhujana on juuri Sillanpää. Persoonallisen sävyn antavat puollittain omatekoiset suosikkisanat (*suhdanne*, *-uus*, *-yys* -nominat ym.). Monet sanat ovat hämeenkyröläistä alkuperää. Muutoinkin Sillanpään kielessä ja erityisesti puheessa on murteellisia piirteitä. Vaikea on enää eritellä, mitkä ilmaukset johtuvat hänen kirjailijanroolistaan ja mitkä esiintyisivät keskustelijan Sillanpään puheessa muutenkin, sillä persoonaa ei voi jakaa kahtia. Selvästi voi vain todeta, miten ammatti ja elämäntehtävä aivan ratkaisevalla tavalla

muovaavat yksilön jokapäiväistäkin kielenkäyttöä. Henkisesti liikkuva taiteilijakaan ei pääse irti roolistaan. Virtaranta osoittaa kohtia, joissa Sillanpää tavoittaa ikäänkuin suoraan painettavaksi aiotun sanonnan. Kaiken kaikkiaan puhetta sävyttää hellittämätön pyrkimys parhaaseen ilmaisuun, mikä on vierasta kansanihmisen vapaalle puheelle.

Havainnot, tutkimustulokset ovat lähinnä tyyliopillisia. Erikseen on mainittava luku, jossa selvitetään lausepainoa. Sen eri asteiden objektiivinen toteaminen on sangen vaikeaa. Virtaranta päättelee kuitenkin varmantuntuisesti laskelmiensa avulla, että Sillanpään lausepainotus on lähellä murteenpuhujan lausepainotusta ja että vapaan puheen painotusnormit ovat yleensäkin yhtäläiset. Kokonaan toisella lailla jakautuvat lausepainon eri asteet kirjoitetun tai painetun tekstin luennassa; siinä pääpainollisten sanojen osuus on huomattavasti suurempi ja painottomia sanoja on paljon vähemmän.

PAULI SAUKKONEN